

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ ТА ЇЇ ЗБРОЙНА БОРОТЬБА ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ

УДК 94(477.83/86)

Микола ГУЙВАНЮК

ГАЛИЦЬКІ ТА БУКОВИНСЬКІ ПИСЬМЕННИКИ У ВЗАЄМИНАХ З УКРАЇНСЬКИМ ПАРАМІЛІТАРНИМ РУХОМ ПОЧАТКУ ХХ ст.

У статті розкрито співпрацю галицьких і буковинських письменників з українськими молодіжними парамілітарними товариствами “Сокіл”, “Січ” та “Січові стрільці”. Показано участь письменників у практичній діяльності зазначених організацій. Також простежується вплив їхньої літературної творчості на формування ідеології українських парамілітарних об’єднань.

Ключові слова: парамілітарні об’єднання, “Сокіл”, “Січ”, товариство “Січові стрільці”.

Усі національні держави, які постали в новітню добу на уламках імперій, пройшли свій шлях становлення через збройну боротьбу власних національних військових формувань із ворожою армією. Ця доля судилася й українцям на шляху до здобуття власної державності. Досвід показує, що народи, які тривалий час не мали власної державності, створення власних збройних сил починали з парамілітарних молодіжних організацій. Цей шлях пройшли поляки, чехи, а також українці.

В останні десятиліття спостерігається зацікавлення вітчизняних науковців діяльністю українських парамілітарних організацій. Зокрема, військовий аспект досліджував О.Рєєнт¹, спортивний – О.Вацеба та Б.Трофим’як², національно-патріотичний – Б.Савчук, О.Сич і М.Гуйванюк³. Проте ґрунтовного дослідження з порушеної в статті проблеми ще й досі немає у вітчизняній історіографії.

Мета статті – розкрити співпрацю галицьких і буковинських письменників з українськими молодіжними парамілітарними об’єднаннями наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Український парамілітарний рух був започаткований наприкінці ХІХ ст. в Галичині та Буковині. Цьому сприяло, насамперед, те, що конституція Австро-Угорщини давала право народам на самостійний національно-культурний розвиток. Чого не скажеш про Російську імперію, до складу якої входила Наддніпрянщина. Український парамілітарний рух на західно-українських землях був репрезентований товариствами “Сокіл”, “Січ” і “Січові стрільці”, які в 1914 р. стали основою першого українського військового формування – легіону Українських січових стрільців.

Провідну роль у формуванні та діяльності зазначених товариств відіграли представники української інтелігенції, яка в той період завершувала процес інституціоналізації. Чільне місце в цьому процесі посідали представники літературної інтелігенції – письменники, публіцисти та редактори провідних українських видань. Вони були публічними шанованими людьми, відомими літературною творчістю й активною громадянською позицією. Особливо активно долучилися до українського парамілітарного руху І.Франко, М.Павлик, В.Стефанік, А.Чайковський, О.Маковей, С.Яричевський, Т.Галіп та інші письменники.

Першою українською парамілітарною організацією було гімнастичне товариство “Сокіл”, започатковане 1894 р. у Львові⁴. Український “Сокіл” був вітчизняною копією чеського та польського сокілства, яке постало напередодні. Основна ідея сокілського руху полягала в підготовці молодого покоління до можливої збройної боротьби за власну державність. На початковому етапі військовий вишкіл ще не стояв на першому плані. Головним завданням сокілських організацій, за задумом організаторів, було пробудити жагу до волі та піднести націо-

нальну свідомість молоді, яка зросла без власної держави під чужоземним пануванням. Тому брендовим знаком для товариства вибрали вільнолюбного птаха сокола, який не може жити в неволі. Це мало нагадувати поневоленим народам, що прийшов час визволятися з імперської клітки.

Варто зазначити, що одними з перших популяризаторів ідеї європейського сокілства був український письменник Б.Лепкий, який належав до старшини організації та певний час очолював “одягову” комісію. Активно працював у товаристві літературний критик, видавець і багатолітній редактор “Діла” І.Белей. Письменник С.Яричевський⁵ узяв активну участь в опрацюванні програмних документів чеського й польського сокілства та їх адаптації до тогочасних галицьких реалій і потреб українства. Він також активно популяризував сокілську ідею серед галицьких українців. У результаті 1891 р. у с. Купчинці (Тернопільщина) поет-селянин, приятель І.Франка, Павло Думка заснував перше сільське сокілське товариство в Східній Галичині.

Після того, коли в 1901 р. товариство очолив Альфред Будзиновський, воно набуло більш українського характеру. Завдяки йому керівником сокілського хору став буковинський поет С.Яричевський. У той час відомою поетесою Вірою Лебедовою створено сокілський гімн “Соколи, Соколи.”⁶

Активним діячем сокілського руху був член “Молодої України” (1895–1902), редактор і публіцист С.Горук. Він великою мірою спричинився до організації сільських пожежних філій “Сокола” у Галичині напередодні Першої світової війни.

Варто згадати про співпрацю з галицьким сокілством літератора й редактора багатьох українських видань, активного діяча радикальної партії Я.Весоловського. Він умів згладжувати гострі моменти міжпартійної боротьби, що мала місце в радикальному й народовському, січовому й сокілському русі та шкодила українській справі загалом. Свідченням цього є лист ідеолога сокілського руху І.Боберського від 14 серпня 1913 р., який повідомляв, що “[...] на Засіданні старшини “Сокола” поручено мені написати до вас приватний лист, щоби Ви (Я.Весоловський. – М.Г.) були ласкаві приватно повідомити “Союз Січей”, що “Сокіл Батько” буде мати честь заросити його на II крайовий здрив у червні 1914 р.”⁷ Посередництво Я.Весоловського посприяло тому, що в згаданому крайовому здриві львівських “Соколів” узяли активну участь представники “Січей”.

Оскільки сокілський рух був репрезентований головним чином прихильниками народства, галицькі радикали створили іншу мережу парамілітарних організацій – “Січ”. Перше товариство було засноване 5 травня 1900 р. у покутському селі Завалля (Галичина) відомим діячем радикальної партії Кирилом Трильовським. За короткий проміжок часу “Січі” стали товариствами, де українське селянство показало готовність боротися за свою державність. Посильну допомогу “Січам” у всіх аспектах їхньої діяльності надавали представники нової української генерації: окремі священники, учителі, адвокати. Особливо до цього спричинилися українські письменники Галичини та Буковини.

Звичайно, громадськість цікавило ставлення І.Франка до новоствореного об’єднання. Та незважаючи на те, що в 1899 р. письменник з певних об’єктивних обставин розірвав з радикалами, усе ж досить прихильно поставився до січового руху й підтримував його протягом усієї своєї активної діяльності.

І.Франко також став шанованим січовим поетом. Його поезії “Не пора, не пора!”, “Розвивайся, ти, високий дубе” і “Гімн селян-радикалів”⁸ стали невід’ємним атрибутом культурно-масових заходів, що їх постійно проводили січові товариства. Окрім того, вони уособлювали головні постулати української національної ідеї: “...Нам пора для України жити, ...для України наша любов”, “...під України єднаймося прапор, у завзятій, важкій боротьбі – ми поляжем, щоб славу, і волю, і честь, рідний краю, здобути тобі (“Не пора!”)⁹, “...Встане славна мати Україна, щаслива і вільна, від Кубані аж до Сяну-річки – одна нероздільна”, “...Най братерством, щирими трудами Вкраїна воскресне” (“Розвивайся, ти, високий дубе”)¹⁰. Саме ці поетичні твори значною мірою сприяли піднесенню національної свідомості галицьких і буковинських селян-січовиків, що за якоесь десятиліття з аморфної аполітичної маси перетворились у свідомих українців, які з вибухом Першої світової війни масово вступали до лав Українських січових стрільців здобувати волю Україні. Глибоку шану І.Франка до січового руху засвідчує його пое-

зія “Гей, “Січ” іде, красен мак цвіте”, яка зразу ж стала популярним січовим гімном. І це не випадково, адже І.Франко у віршованій формі дуже влучно й доступно висловив сутність січової ідеї, її головні засади та принципи. Зокрема, це виражалося такими рядками: “...Разом руки, разом серця, і гаразд буде”; “...В нашій хаті наша воля, а всім зайдам зась”¹¹.

Необхідно відзначити тісні взаємини із січовим рухом відомого новеліста В.Стефаніка. Особливо активно виявилася ця співпраця в період його проживання в с. Стецева, в тестя о. Кирила Гаморака з 1904 до 1910 року. Разом з дружиною Ольгою належав до місцевої “Січі”¹². У той час він брав активну участь у зборах і нарадах покутських “Січей”, а також відвідував окремі січові товариства Вашківського та Кіцманського повітів сусідньої Буковини.

У 1905–1906 рр. у Галичині та Буковині проводилася агітація за загальне виборче право. У зв’язку із цим, у більшості населених пунктів відбулися масові народні віча, на яких приймалися відповідні резолюції. Провідну роль в їхній організації відіграли пожежно-гімнастичні товариства “Січ”. Ця стихія підхопила В.Стефаніка. Він став душею вічового руху. Сучасник згадував: “Слухаючи його, народ хвилювався, вогнем палав, або як дитина плакав від зворушення. Промови Стефаніка були короткі. Простими, сильними словами він малював перед слухачами образи з важкого селянського життя... картав мужицькі слабості, підносив добрі сторони, закликав до єдності і боротьби...”¹³ Чимало його палких промов дійшло до нас на шпальтах тогочасної періодики.

У ході виборчої кампанії до парламенту 1907 р. В.Стефанік був обраний заступником посла (депутата) В.Охримовича. Проте, у зв’язку з відмовою останнього від депутатського мандата, у 1908 р. В.Стефанік став послом до австрійського парламенту. Уже в 1908 р. він подав інтерпеляцію (запит) до міністра внутрішніх справ з приводу переслідування польською адміністрацією пожежно-гімнастичного товариства “Січ” у Заліщиках¹⁴, де вказував на недопустимість порушення конституційних прав українського населення Галичини. Під час звітів перед населенням про свою посольську діяльність постійно закликав до активізації січового руху, що на той час був значно послаблений переслідуваннями.

Активно співпрацював із січовим рухом і письменник Марко Черемшина (Іван Семанюк). У 1906 р. він став помічником в адвоката М.Лагодинського в м. Делятин (Надвірнянський повіт). Письменник згадував: “Тут я перебував шість чи сім років, і займався січовою організацією та просвітою селян... в кожному селі знала мене і мала дитина, мужики мене дуже любили”¹⁵. Його новели “Святий Миколай у гарті” і “Раз мати родила” окремі “Січі” інсценізували. Марко Черемшина брав активну участь у заснуванні й оформленні необхідної документації кількох “Січей” Надвірнянського повіту. У липні 1907 р. за його активної організаторської діяльності було засновано товариство “Січ” у Ворохті. На перших загальних зборах письменник виступив із змістовним рефератом про значення січової організації, після чого до “Січі” записалося 50 чоловіків і 30 жінок¹⁶. У Делятині Марко Черемшина належав до головного проводу “Січі”. У час, коли М.Лагодинський займався посольськими справами у Відні, І.Семанюк повністю його заступав на посаді адвоката. Був чи не головним захисником покривджених січовиків Надвірнянського повіту, а також вів скарги до “Головного січового комітету” у період його відсутності.

За рекомендацією членів радикальної партії, особливо В.Стефаніка, І.Семанюк у 1912 р. відкрив адвокатську канцелярію в м. Снятин, яка швидко стала місцем цікавих зустрічей із селянами-січовиками та місцевими інтелігентами.

До прихильників січового руху й активних поширювачів січової ідеї слід віднести адвоката, письменника Леся Мартовича. Він належав до провідників радикальної партії, був активним дописувачем до її органу – “Громадського голосу”, а певний час навіть редактором. Разом з К.Трильовським і В.Стефаніком засновував перші покутські “Січі”. Збереглися спогади про те, що Л.Мартович виголосив промову при відкритті “Січі” у с. Топорівці на Городенківщині¹⁷. Також він співпрацював із селянами-січовиками Львівщини під час аграрних страйків, організував безплатну адвокатську допомогу страйкуючим, захищав їх від переслідувань владних структур. У 1905 р. провів парцеляцію (переділ) поміщицького маєтку в с. Орелець Снятинського повіту. За його участю в цьому селі засновано філію товариства “Просвіта”, активізовано роботу “Січі”.

На початку ХХ ст., коли січовий рух перекинувся на Буковину, головними носіями січової ідеї в краї, поряд з учителями, стали літературні діячі краю С.Яричевський, О.Маковей, Т.Галіп і Г.Гордий, відомий у літературі як Іван Діброва.

Перше січове товариство на теренах Буковини було засноване 2 листопада 1902 р. у м. Кіцмань. У його діяльності згодом активну участь брав письменник С.Яричевський після еміграції сюди із сусідньої Галичини в 1904 р., у зв'язку з переслідуваннями за громадсько-політичну діяльність з боку пропольськи налаштованої адміністрації краю.

З осені 1904 р. письменник влаштувався викладачем Кіцманської гімназії й саме в цьому містечку з притаманною йому енергією С.Яричевський розгорнув педагогічну, громадсько-культурну й творчу діяльність. Він керував хором товариства “Боян”, організовував у селах повіту товариства “Січ”, зокрема, у Кліводині, Лашківці, Шипинцях.

Безпосередньо січовому руху присвячена новела С.Яричевського “Обрахунок”¹⁸, у якій письменник відобразив реалії тогочасного життя, у т. ч. стосунки січовиків зі своїми недоброзичливцями – національно несвідомими українцями.

У 1909 р. С.Яричевський отримав посаду викладача, а згодом і директора гімназії південнобуковинського містечка Серет. Водночас він став натхненником січового руху в повіті, саме завдяки його наполегливості в 1909 р. активізували діяльність січові товариства в Глибоці, Долішніх Синівцях, Балківцях, Тарашанах.

“...Тільки разом грудь при груди!
Недаремні будуть труди,
Ворог нас не переможе!
Ми бо “Січ”, ми Запороже!..”¹⁹

Протягом 1904–1914 рр. він написав ряд січових пісень, які надихали січовиків до боротьби за волю України. Особливою популярністю серед них у період переслідування січового руху користувалася пісня “Січ іде”, у якій оспівувалася непереможність січової ідеї. Перу поета належать і пісні “Наша слава Україно” і “Вставай, Україно”, у яких звучав заклик до боротьби за творення української держави та готовність селян-січовиків узяти участь у цьому процесі.

До лідерів січового руху на Буковині, у першу чергу, слід віднести відомого письменника й громадсько-політичного діяча Теодота Галіпа, який був одним з організаторів буковинсько-українських “Січей”. Він активно займався поширенням січового руху на Буковині із часу його зародження. Після того як у 1905 р. було створено координаційний центр січового руху краю – “Союз Січей” на Буковині, Т.Галіп і Г.Гордий (Іван Діброва) увійшли до його старшини.

Т.Галіп очолював Українську радикальну партію Буковини, видавав власним коштом і за своєю редакцією двотижневик “Народна справа”, де під псевдонімом Н.Бігарій уміщував літературні твори та науково-публіцистичні статті, а від 1909 р. – газету “Тромадянин”, яка виступала речником січового руху в краї. Маючи вищу юридичну освіту, Т.Галіп відкрив адвокатську канцелярію в Чернівцях і надавав безкоштовну адвокатську допомогу незаконно скривдженим буковинським січовикам. Як громадський і культурний діяч він виявляв принциповість і сміливість у постановці та розв'язанні злободенних проблем, неодноразово виступаючи із закидами міській управі за ігнорування інтересів української більшості. Обраний у 1911 р. до Буковинського сейму, усіляко сприяв розвою січового руху в краї.

У 1907 р. відбулася зміна керівництва “Союзом Січей” на Буковині й Т.Галіпа обрали отаманом²⁰. З переходом керівництва “Союзом Січей” на Буковині до радикалів у січовому русі відбулися певні зміни. У той час спостерігалася спроба активізації січових товариств у всьому краї. Завдяки неабияким організаторським здібностям, Т.Галіпу вдалося подолати застійні явища, які мали місце в січовому русі Буковини.

Варто також згадати й Осипа Маковея – українського письменника, критика, громадського діяча, який упродовж тринадцяти років жив і працював у Чернівцях. О.Маковей виявляв чималий інтерес до минулого українського народу. Він зробив вагомий внесок у вивчення історії українського суспільного руху та громадської думки. Брав участь у заснуванні багатьох буковинських “Січей”. Його перу належить і низка поезій, що стали згодом січовими та стрі-

лецькими піснями. Зокрема, ще в 1901 р., перебуваючи під враженням перших успішних кроків січового руху в Галичині, він написав високоідейний патріотичний вірш “Ми гайдамаки”, який за короткий час став однією з найпопулярніших січових пісень. У ньому поет намагався показати неперервність зв’язку поколінь борців за волю України рядками “...йшли діди на муки, підуть і правнуки. Ми за народ життя своє дамо!”²¹ У творі чітко сформульована національна ідея: “...Воля України, кривджених добро” – одна з головних засад січового руху, а також наголошується на засобах її досягнення: “...Наша присяга, Бог, честь, відвага” і “...Не боїмось куль, ножів, ні огня”²².

На буковинській царині української літератури перших десятиріч ХХ ст. працював відомий літературний і громадський діяч Дмитро Макогон, великий приятель січового руху. Завдяки його активній допомозі було засновано “Січі” у громадах Чорнівка, Лукавець, Веренчанка. У цих та багатьох інших буковинських громадах письменник неодноразово влаштовував безкоштовні курси для неписьменних січовиків.

Д.Макогон був одним з найвідоміших авторів популярних січових пісень. Його поезії здебільшого відзначалися високою ідейністю та патріотизмом, заклик до боротьби за кращу долю свого народу:

“...Гей до борби, народе мій,
За давню честь, за волю!
Одна борба лиш поліпшить
Твою незавидную долю”²³, і користувалися підтримкою серед

буковинського січового селянства.

Д.Макогон став автором січової пісні-маршу “Гей, у “Січ”!”, яка виконувалася на мелодію знаменитого Франкового гімну “Не пора, не пора!” Її лаконічна відповідність сутності січового руху:

“...Гей, у “Січ”, гей, у “Січ”, гей, у “Січ”!
Приставаймо старі й молоді!
Хай щезає недоля народная пріч,
Як той камінь у бистрій воді!..”²⁴, маршовий піднесений ритм,

героїчність імпонували січовій молоді, і пісня стала народною.

Більшість січових пісень Д.Макогона служили своєрідною січовою агіткою та доступним для селян роз’ясненням програмних документів січового руху. Вони були яскравим виразником української національної ідеї, яка полягала в прагненні побудови українцями власної державності в найближчому майбутньому, заклик до самопожертви за українську справу.

У 1913 р. за прикладом поляків було створено у Львові ще одне українське парамілітарне об’єднання товариство “Українські січові стрільці”. Базою для створення й діяльності “Січових стрільців” були “Січі”, з якими українських письменників єднали тісні взаємини. Тому вони активно підтримали й пішли на співпрацю з новоствореною парамілітарною організацією. Зокрема, 16 грудня 1912 р. до комісії з розробки статуту товариства було залучено відому поетесу К.Малицьку²⁵, а серед організаторів стрілецьких товариств на Бориславщині варто відзначити Л.Лепкого. На прохання К.Трильовського, доставкою січових і стрілецьких одностроїв та іншої амуніції займався громадський діяч Ярослав Вінцковський²⁶, відомий як січовий поет Ярослав Ярославенко.

Отже, січовий рух, що на початку ХХ ст. набув значного поширення на теренах Галичини й Буковини, привернув до себе значну частину української інтелігенції, зокрема, І.Франка, В.Стефаніка, Леся Мартовича, Марка Черемшину, С.Яричевського, Т.Галіпа, Г.Гордого, О.Маковея, Д.Макогона та В.Сімовича й на кілька років став невід’ємною частиною їхнього життя. Вищезазначені письменники брали активну участь у заснуванні й організації діяльності багатьох січових товариств і значною мірою спричинилися до зростання освітнього й культурного рівня селян-січовиків, піднесення їхньої національної свідомості та формування громадянської позиції. А їхні твори давали наснагу січовикам у боротьбі за право бути справжнім господарем на своїй землі.

1. Реєнт О. Військова справа на західноукраїнських землях у 1900–1914 рр. / Олександр Реєнт // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2013. – Вип. 22–23. – С. 135–144.
2. Вацеба О. М. Нариси з історії спортивного руху в Західній Україні / Оксана Вацеба. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1997. – 232 с.; Трофим'як Б. Гімнастично-спортивні організації у національно-визвольному русі Галичини (друга пол. XIX ст. – перша пол. XX ст.) / Богдан Трофим'як. – Тернопіль : Економ. думка, 2001. – 696 с.
3. Савчук Б. Український Пласт. 1911–1939 / Борис Савчук. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1996. – 272 с.; Сич О. Пласт: нарис витоків, історії, сьогодення / Олександр Сич. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1999. – 76 с.; Гуйванюк М. Січовий рух у Галичині й Буковині (1900–1914 рр.) / Микола Гуйванюк. – Чернівці : Зелена Буковина, 2009. – 254 с.
4. Вацеба О. М. Назв. праця. – С. 21.
5. Трофим'як Б. Назв. праця. – С. 74.
6. Лебедова В. Соколи!.. Соколи!.. / Віра Лебедова // “Сокіл-Батько”: спортивно-руханкове товариство у Львові : Альманах 1894–1994 / [ред. І. Гургула]. – Львів : Основа, 1996. – С. 14.
7. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДАІЛ України), ф. 381, оп. 1, спр. 15, арк. 34.
8. Залеський О. Січові пісні / Осип Залеський // Гей, там на горі “Січ” іде! / [ред. К. Трильовський]. – К. : ВІПОЛ, 1993. – С. 280.
9. Франко І. Не пора... / Іван Франко // Гей, там на горі “Січ” іде! / [ред. К. Трильовський]. – К. : ВІПОЛ, 1993. – С. 314.
10. Франко І. Розвивайся ти високий дубе / Іван Франко // Стрілецька голгофа. Спроба Антології / [упоряд. Т. Салига]. – Львів, 1992.
11. Франко І. Гей, січ іде... / Іван Франко // Гей, там на горі “Січ” іде! / [ред. П. Трильовський]. – К. : ВІПОЛ, 1993. – С. 228.
12. Державний архів Івано-Франківської області (Держархів Івано-Франківської обл.), ф. 440, оп. 1, спр. 1. Стецівське товариство добровільної пожежної охорони “Січ” Снятинського повіту Станіславського воєводства, арк. 10.
13. Костащук В. Володар дум селянських / Василь Костащук. – Львів, 1959. – С. 132.
14. Дяків О. До питання про діяльність В. Стефаника як посла до австрійського парламенту / Олена Дяків // Стефаниківські читання. – Івано-Франківськ, 1993. – Вип. 2. – С. 137.
15. Черемшина Марко. Твори / Марко Черемшина. – К., 1986. – С. 349.
16. Гаврилюк М. “Січ” Ворохта, пов. Надвірна / Михайло Гаврилюк // Гей, там на горі “Січ” іде! / [ред. К. Трильовський]. – К., 1993. – С. 166.
17. Мохорук А. “Січ” Ворохта, пов. Надвірна / Андрій Мохорук // Гей, там на горі “Січ” іде! / [ред. К. Трильовський]. – К. : ВІПОЛ, 1993. – С. 127.
18. Яричевський С. Твори / автор упоряд. М. Ласло-Куцюк. – Бухарест : Критеріон, 1977. – Т. 2. – С. 63.
19. Яричевський С. “Січ” іде! / Сильвестр Яричевський // Гей, там на горі “Січ” іде! / [ред. К. Трильовський]. – К. : ВІПОЛ, 1993. – С. 328.
20. Вісти з “Січи” (Чернівці). – 1907. – № 1. – С. 4.
21. Стрілецька Голгофа / упоряд. Т. Салига. – Львів : Каменяр, 1992. – С. 32.
22. Там само.
23. Буковина (Чернівці). – 1909. – Ч. 10. – С. 2.
24. Макогон Д. Гей, у “Січ!” / Дмитро Макогон // Гей, там на горі “Січ” іде! / [ред. К. Трильовський]. – К. : ВІПОЛ, 1993. – С. 326.
25. Думін О. Історія легіону Українських Січових Стрільців / Осип Думін // Дзвін. – 1991. – № 9. – С. 99.
26. Лист К. Трильовського до Я. Ярославенка // ЛННБ ім. В. Стефаника. Відділ рукописів, ф. 9, спр. 1415, арк. 1.

В статтє раскрыто сотрудничество галицких и буковинских писателей с украинскими молодежными парамилитарными обществами “Сокол”, “Сечь” и “Сечевые стрелцы”. Показано участие писателей в практической деятельности указанных организаций. Также прослеживается влияние их литературного творчества на формирование идеологии украинских парамилитарных объединений.

Ключевые слова: парамилитарные объединения, “Сокол”, “Сечь”, общество “Сечевые стрелцы”.

The article deals with the cooperation of the Galician and Bukovyna writers with the Ukrainian youth paramilitary societies “Sokil”, “Sich” and “Sich Riflemen”. The part of writers in the practice of these

organizations is shown. The influence of their literary work on the formation of the ideology of the Ukrainian paramilitary groups is traced.

Keywords: paramilitary associations, "Sokol", "Sich", "Sich Riflemen".

УДК 94 (477.83/.86)+94(438) "1902 – 1914"

Микола ВІТЕНКО

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВЗАЄМИНИ В ГАЛИЧИНІ ТА СЕЛЯНСЬКИЙ СТРАЙК 1902 р.

У статті автор аналізує соціально-економічний аспект польсько-українських відносин у Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст. Зроблено висновок, що створення концепцій про Галичину як про польський та український П'ємонт мало однієї зі складових економічних передумови. Сільсько-господарський страйк 1902 р. став вирішальним етапом у становленні національних програм дій. Для поляків їх концепція передбачала збереження великої земельної власності, а також збільшення кількості заможних селянських господарств шляхом передачі земельних наділів польським колоністам. Українська концепція передбачала парцеляцію великої польської земельної власності в інтересах українського селянства. Утілення обох концепцій у життя могло відбутися лише в умовах створення польської й української держав. Суперечливість цих концепцій спричинила польсько-українську війну 1918–1919 рр. і міжнаціональна протистояння на так званих східних кресах Другої Речі Посполитої в 1920–1930-х рр.

Ключові слова: Галичина, польсько-українські відносини, соціально-економічний розвиток, страйк 1902 р.

Галичина наприкінці XIX – на початку XX ст. була охоплена важливими політичними й економічними процесами. Вони мали на меті демократизацію суспільства та поширення ринкових відносин. Їхнє втілення в життя ускладнювалося соціальними та міжнаціональними протиріччями в краї. Безпосереднім проявом загострення ситуації в Галичині став селянський страйк 1902 р. Його передумови, причини та наслідки викликали, викликають і будуть викликати значну цікавість у дослідників. Актуальність вивчення проблеми зумовлена також спорідненістю суспільних процесів у сучасній Україні з тими, які відбувалися біля ста років у "коронному краї Галичини і Лодимерії".

Селянський страйк 1902 р. вивчали польські й українські науковці. Серед останніх досліджень із цієї проблеми виділяються новизною публікації українських істориків М.Кугутяка, О.Красівського та Ю.Михальського, польського дослідника Ч.Партача¹. Ю.Михальський зосереджував свою увагу на наслідках страйку, указував на спричинені ним зміни в політиці польських політичних партій стосовно українців. Натомість М.Кугутяк, О.Красівський і Ч.Партач намагалися розглядати події 1902 р. у контексті загального загострення міжнаціональних взаємин у краї. Акценти в їхніх монографіях зроблено на політичній і культурній історії Галичини, соціально-економічний розвиток регіону відтворено менше.

Нині в умовах проведення заходів, присвячених "року Польщі в Україні", складаються сприятливі обставини для зближення поглядів представників різних історичних шкіл на факти спільного минулого польського й українського народів для досягнення міжнаціонального примирення, порозуміння та співпраці. Наша розвідка виступає спробою заповнити існуючі прогалини в історії польсько-українських відносин.

Передумови селянського страйку 1902 р. беруть свої витоки в середині XIX ст., а саме – у 1848 р., коли скасування панщини започаткувало боротьбу за землю між селянами та поміщиками. Ця боротьба мала певне поширення під час межування землі в 1848–1850 рр., а також у ході вирішення проблеми сервітутів (права на користування поміщицькими лісами, луками, пасовищами). Зокрема, магнати та шляхта в результаті несправедливого поділу двірських і селянських земель змогли захопити 46 тис. га селянських наділів². За нашими підрахунками, це